

Možná se jenom plácáme na suchu a nevíme o tom

S Jaromírem Typltem rozmlouvá Marek Sekyra

Proč jako zavedený regionální autor nejsi členem Kruhu autorů Liberecka – je v tom profesionální nebo osobní antipatie, nebo prostě jen nedostatek času a nechut ke stádování?

Je určitě dobře, že Kruh autorů Liberecka vznikl a oživuje zdejší scénu, ale není důvod, proč by v něm měli být všichni. Zatím se mi podařilo nestat se členem žádné literární organizace nebo skupiny a nechce se mi na tom nic měnit, dokud se třeba jednou nesetkám s lidmi, se kterými by mě opravdu lákalo něco založit.

Nějakou surrealistickou skupinu?

To je pryč, takové přání jsem měl před patnácti lety. Ale kolem maturity asi zakládá surrealistickou skupinu každý druhý, komu poezie najednou vyskočila z čítanek a předvedla, co je opravdu zač. Ten tanec!!! Je to společná zkušenost velké části české kultury, a to včetně toho, že si to zpětně nikdo nechce moc připomínat. Pokud jde o mě, jediná návštěva na schůzce pražské surrealistické skupiny mi kdysi stačila, abych si uvědomil, že se mi ani v nejmenším nechce být organizovaným surrealistou a pravidelně docházet na takové ospalé sedánky. Pak jsem ještě potřeboval několik let, abych došel k tomu, že ani být tím surrealistou bez surrealistické skupiny není zrovna dokonalá finta. Takže jsem se přestal za cokoliv podobného prohlašovat a ulehčilo se mi, jako se vždycky ulehčí tomu, kdo konečně přestane bezdůvodně kalit vodu. Co mi ale ze setkání se surrealismem zůstalo, je právě trvalá zábrana vstupovat do jakýchkoliv názorově nevyhraněných literárních sdružení, jako je Kruh autorů Liberecka.

To skoro zní, jako by ses od nich obával nějakého nebezpečí...

A je to tak! Jako člen skupiny vždycky něco spolupodepisuješ. A pokud nejsi pohromadě s lidmi naladěnými na stejnou vlnu, velmi lehce se ti stane, že se pouhým chodem nějakého rozjetého soukolí dáš navězt do akcí, které si sám před sebou vůbec ani nedokážeš obhájit. Tím hůř, že to často vzniká z těch nejlepších úmyslů.

Je ale přece jen jedno sdružení, s jehož jménem jsi v Liberci často spojován, a to je Fokus, organizace zabývající se prací s duševně nemocnými...

Co se týče vazeb přímo na Fokus, ty už se během posledních let přece jen uvolnily, ale zůstalo mi několik inspirativních přátelství a témat, ke kterým se vracím. Byla to původně „civilní služba“, ale nějak se mi protáhla na déle než na ten rok a půl, jímž jsem byl ze zákona povinován.

A jak jsi se k takové civilní službě vůbec dostal?

Tak, že jsem hledal a našel Ivana Achera. To je pro mě velmi zvláštní příběh, protože dobře ilustruje vzduchoprázdno mých prvních let v Liberci – přišel jsem sem opravdu jako na Měsíc, bylo mi třiaadvacet a nikoho jsem tady neznal. Nikoho! Cizích

lidí jsem se poptával, jestli náhodou nevědí něco o Ivošovi, který dělá hudbu... Víc jsem o něm nevěděl ani já, jenom jsem jednou v Praze slyšel z kazety jeho skladby, a když mi řekli, že je to snad někdo z Liberce, zahájil jsem pátrací akci. Nakonec jsem získal kontakt do centra na Králův Háj, kde měl Ivan Acher pracovat s jakýmsi psychotikou. Svět, o kterém jsem měl naprosto mlhavou představu – ještě teď se vidím, jak tam procházím kuřárnou a postarší ošuntělý chlapík s pichlavýma očima na mě huhlá něco, čemu vůbec nerozumím, a hned dodává „nesmíte se na nás zlobit, my jsme tady totiž blázni, víte!“ Byl to inženýr Chvojka, nezapomenutelná postava s nezapomenutelným smíchem... Ale pak už jsem seděl v kanceláři naproti onomu „legendárnímu“ Ivanu Acherovi, rychle jsme našli společnou řeč, a když jsem se zmínil, že hledám po Liberci civilní službu, zpečetil můj osud na několik let dopředu – možná až dodnes: „No to je výborný, my ve Fokusu právě potřebujeme na civilní službu, pojď k nám!“

To ses nebál, vstoupit na neznámou půdu?

Jasně že jsem si původně představoval civilní službu spíš někde v knihovně, v muzeu... Ale když jsem pak porovnával svoje zkušenosti s „odpírači“, kterým se opravdu podařilo získat nějaké takové místo, zjistil jsem, že jsem to vyhrál na celé čáře. Zatímco oni tam byli celý rok a půl za ty poslední pohůnky a přes všechnu snahu stejně nikdy nikoho nepřesvědčili, že jim opravdu nešlo o to, sprostě se flákat, já jsem dostal příležitost vykonávat práci, která skutečně měla smysl. Zažil jsem úžasná setkání, ocitnul se v netušených situacích, ozkoušel si nejrůznější životní role, a hlavně jsem se mohl podívat na svět z úhlu, který jsem neznal. Byla tam potřeba jak zodpovědnost, tak hravost. Kdykoliv procházím kolem stánku s fokusovou keramikou, vždycky se mi připomene ta dopolední směna, během níž jsem poprvé nakreslil a z papíru vystříhal vzor na hranaté osmiboké hrnky. V různých obměnách se tam vyrábějí ještě dnes, a přiznám se, docela se tím pyšním.

A jak tě napadlo zabývat se uměleckou tvorbou členů Fokusu? Vydal jsi jim už několik výtvarných a literárních publikací, organizoval jsi jejich literární večery, dodnes v kavárně Malé výstavní síně pořádáte výstavy... Připadá ti jejich tvorba opravdu tak originální, kvalitní?

Stává se, že těm lidem doslova trhám z ruky nějaký obrázek, protože mi třeba připomene něco z výtvarných vizí Karla Malicha, Františka Kupky nebo Josefa Váchala, a oni vůbec netuší, co na tom mám. Samozřejmě, že tyhle zázraky vznikají náhodně, že to jsou spíš ojedinělé perly. Ale co? „Umění je vždycky tam, kde ho nečekáte,“ napsal kdysi Jean Dubuffet, a to bychom my všichni, co se uměním zabýváme takzvané „profesionálně“, měli brát jako varování. Možná se jenom plácáme na suchu a nevíme o tom. Patent na inspiraci nemá nikdo, ta si chodí, kudy chce.

A přece si dovolím pochybnost – není dnešní zájem o takovou tvorbu jenom módním hledáním něčeho extravagantního?

Třeba i je. V posledních letech například vycházejí sborníky takzvané naivní poezie – většinou v nakladatelství Concordia nebo v přílohách Tvaru –, ze kterých jsem silně na rozpacích. Je to spíš zastydlá školácká bžunda než opravdový naivismus. Chci ale připomenout knihu, která se jmenuje *Naivní fuga* a kterou do svých spisů zařadil Bohumil Hrabal: to je svazek neuvěřitelně působivých, krutých, literárně nijak nedochucovaných textů od „anonymních“ autorů. Často to jsou úřední žádosti nebo stížnosti, které se jaksi vymkly z kontroly. Hrabal je nechal přetisknout tak, jak je dostal do ruky, protože cítil, že by jakoukoliv úpravou poničil jejich kouzlo. Měl k nim mimořádnou úctu, koneckonců jim vděčil i za to, čím sám byl. Za svou vlastní poetiku.

Přítom si dobře uvědomoval, že ve vztahu k těmto syrovým literárním projevům je jako kultivovaný spisovatel už provždycky v nevýhodě.

A to čím?

Zběhlostí, odstupem, sebekontrolou, sečtělostí, schopností zpětných úprav a mnohonásobných zkreslení... Co je nakonec literatura, než vytríbené lhaní? Těm nejlepším spisovatelům se nakonec možná daří prolhat se znovu k „pravdě“ – to slovo říkám v uvozovkách, ale vlastně ho právě teď myslím vážně. Víím, jak se sám potýkám s nadvládou literární techniky: už nikdy se nemůžu tvářit, jako bych se s ní vůbec nepotkal, a až do posledních svých řádků jí budu poznamenáný. Cokoliv, co chci říct, chtě nechtě cedím skrze její filtry. Vůbec nejtěžší boje svádím tam, kde se pokouším o upřímnost. A je to nakonec opravdu upřímnost? Po tom všem?

Doufám, že po mně nechceš, abych to rozřešil!

Buď bez obav. To ani nejde. Chci jenom, aby sis dovedl představit, co to je, když mi po takové úporné „vyšší matematice“ najednou přijdou do ruky texty založené jako by jen na základních, primitivních počtech, které ale proti všemu očekávání vycházejí líp. Překvapivěji. Autobiografická próza Hany Fouskové, lettristické obrazce Zdeňka Koška nebo třeba fantaskně teoretické traktáty Františka Nováka z Lomnice nad Popelkou – „naivní“ projevy, ve kterých jsem se opravdu setkal s něčím nepředstavitelným. S tak svobodným pohybem navzdory všem uznávaným pravidlům, že sám bych k němu stěží našel odvahu. Současná literatura, zvláště poezie, podle mě v tom srovnání vůbec nemůže obstát. Je šedivá, strnulá, zoufale chudá na opravdu nepředvídatelné zážitky. U většiny dnešních básní se dá už od prvního pohledu odhadnout nálada i výrobní postup. Stokrát vylouhovaný pytlíkový čaj, který prostě jen kazí chuť.

Tím se dostáváme k tvé vlastní tvorbě. Sám víš, že tvoje texty jsou přijímány dost různě. Od hodnocení typu „tajfun české literatury, křísící ducha avantgardy...“ po naprosté nepochopení smyslu toho, co píšeš. Nezaráží tě to trochu?

Zvykl jsem si na rozpaky. Jsou nějak čím dál větší, stále častěji se s nimi setkávám, takže zřejmě bude někde něco špatně. Třeba ve mně. Že se totiž ve mně usídlilo cosi – řekněme posedlost nebo vize nebo snad zvrácenost –, co mě nepustí k ničemu lidštějšímu, sdělnějšímu, čtenářsky příjemnějšímu. Zajímají mě věci, které se dají dost těžko popsat. Podprahové vjemy, různé abstraktní souhry, průniky prostorů, asociace... Z toho sotva udělám poutavé čtení! Kolikrát by asi bylo lepší pokusit se to zobrazit nebo nahrát, než pro to hledat slova. Ale co naplat, usadil se mi v hlavě tenhle model, drží se mě, nic s ním nenadělám, ničemu ho nepřizpůsobím, a hlavně se ho nemůžu nijak zbavit. Možná by to všechno bylo bývalo jednodušší, kdyby mě neprovázela cejch oné dávné „senzace“, těch tebou zmiňovaných „tajfunů“... Nikdo by ode mě nic nečekal a od začátku bych byl pro všechny jen obskurní podivín, za kterého mě stejně nakonec budou mít.

Nehraje v tom rozporuplném přijetí svou roli i to, že se literaturou a uměním zabýváš i jako vykladač? Jsi autorem mnoha kritických studií, psal jsi doslovy, průvodní texty do katalogů, teoretická práce je koneckonců i součástí tvého zaměstnání v Malé výstavní síni...

To je samozřejmě matoucí. Tak často pomáhám k něčemu otevírat cestu, dělám něco srozumitelnějším, bližším, a sám sobě ke srozumitelnosti nepomůžu! Jenže musím upozornit, že já teoretickému jazyku vlastně moc nedůvěřuju. Je pro mě příliš povšechný a příliš snadno se v něm jakoby vyřeší, o co vlastně jde, jak je potřeba k té

kteřé věci přistupovat, jaké zásady ctít... Takové hezké řečičky pro ukonejšení. Vlastní tvůrčí zkušenost je ale tvrdá, často nepřijemná, těžko stravitelná, do poslední chvíle nerozhodnutá. Všechno z ní bolí. A kupodivu nejvíc bolí, když se toho nechá. V mnoha případech je to rána, která se nezhojí do konce života.

Tvoje věci jsou často doslova prolnuty výtvarnou částí knihy. Často tak, že není poznat, zda není důležitější právě výtvarná část. Jak to cítíš ty?

Momentálně mě to spíš skličuje, protože mám pocit, že moji přátelé výtvarníci na spolupráci se mnou těžce doplatili. Myslím teď hlavně Jana Měřičku a Františka Štorma. Odvedli úžasnou práci, vložili do toho i spoustu vlastních peněz, aby se ty knížky vůbec daly takhle vydat, ale protože samozřejmě nemáme prostředky na rozjetí reklamní mašinérie, která tu teď o všem rozhoduje, lidé se o existenci nějaké *Víry v únavu* nebo *že ne zas až* vlastně ani nedozvědí. Takže se pak řekne, že je to nezajímá. S pomocí reklamy uděláš událost z čehokoliv, bez reklamy o ní víš jenom ty sám... Ale abych odpověděl na otázku: pro mě je to pokaždé natolik úžasný zážitek, vnímat svoje písmenka v souhře s grafikou, se skvrnami a liniemi, s povrchem papíru, že nějaké úvahy, jestli to náhodou není důležitější než sám text, mě vůbec netrápí. V *že ne zas až* naprosto zmizelo pod tiskem jedno slovo a nijak zvlášť mi to nevadilo. Mou největší ctižádostí asi je, abych v celku knihy svým textem nepřekážel.

Nabídl ses, že pro toto číslo Světlíku připravíš kromě vlastního textu i malou antologii z libereckých autorů, kteří tě zajímají. Mají něco společného, na co bys chtěl upozornit?

Ne, jsou tu sami za sebe. Žádný společný styl, žádná skupina. Dokonce i vazby na Liberec jsou v mnoha případech volné, například už nežijící básník Karel Jan Čapek tu vlastně strávil jen několik let, ale let zřejmě rozhodujících, kdy se dotvářela jeho poetika. Myslím, že by se tu na něj nemělo zapomínat, v devadesátých letech patřil skutečně k nejzajímavějším českým básníkům. Ale nebudu zapírat, že většina zařazených autorů je tu proto, že je to trochu „jiná“ literatura, jiný druh vidění a psaní. Často je tu i výrazná mimoliterární zkušenost, vždyť Ivan Acher je dnes už respektovaným hudebníkem, Jakub Hlaváček výzkumníkem na poli náboženství, alchymie a mystiky, Jiří Blaheta je mistrem čaje, Břetislav Svozil si svoji prózu přivezl z krajin střední Sibíře, odkud ho právě deportovali, a Hana Fousková zase z krajin svých vizí... Doufám, že pro čtenáře Světlíku to budou texty stejně inspirující, jako byly pro mě.

Vyšlo v časopise Světlík, Liberec, č. 11
listopad-prosinec 2004